

Nr 396.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående täckande av vissa brister i anslag till karolinska institutet m. m.; given Stockholms slott den 19 mars 1920.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härigenom föreslå riksdagen

att å tilläggsstat för år 1920 anvisa

dels till täckande av under år 1918 uppkommen brist i det för karolinska mediko-kirurgiska institutet uppförda reservationsanslaget till materiell i allmänhet ett förslagsanslag, högst 59,222 kronor,

dels till täckande av under år 1919 uppkommen brist i samma för karolinska institutet uppförda anslag ett förslagsanslag, högst 81,156 kronor,

dels ock till förstärkande av sagda anslag under år 1920 ett förslagsanslag, högst 80,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Olof Olsson

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 mars 1920.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BRANTING,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena friherre PALMSTIERNA,
 Statsråden: UNDÉN,
 THORSSON,
 OLSSON,
 SANDLER,
 NOTHIN,
 NILSSON,
 ERIKSSON,
 SVENSSON,
 HANSSON.

Föredragande departementschefen, statsrådet Olsson yttrade:

*Täckande av
 brister i all-
 männa mate-
 riellanslaget
 vid karolinska
 institutet
 m. m.*

Bland de å karolinska mediko-kirurgiska institutets stat uppförda reservationsanslagen ingår ett å 22,000 kronor till institutets materiell i allmänhet.

Vid flera tillfällen hava å det allmänna materiellanslaget uppkomna brister måst ersättas medelst anslag av riksdagen. Då ur nämnda materiellanslag skola bestridas, bland andra kostnader, utgifterna för bränsle, lyse, tryck och papper vid institutet, är det klart, att anslaget under de senare åren haft starka påkänningar för dylika ändamål. År 1916 uppstod en brist, till täckande varav 1917 års riksdag anvisade ett förslagsanslag å högst 25,500 kronor. Från karolinska institutets sida hade ifrågasatts, att utöver vad som erfordrades till täckande av 1916 års brist ett belopp av 10,000 kronor skulle ställas till dess förfogande för täckande av eventuell brist under år 1917. Lika med statskontoret ansåg emellertid dåvarande

departementschefen, att åtgärder då icke borde vidtagas till täckande av brist under år 1917.

Till betäckande av förefintlig brist å materiellanslaget vid 1917 års slut anvisade 1919 års riksdag å tilläggsstat ett förslagsanslag å högst 10,923 kronor.

I skrivelse den 11 december 1919 har nu lärarkollegiet vid institutet anmält, att brist å allmänna materiellanslaget vid 1918 års slut förefunnits, uppgående till ett belopp av 59,221 kronor 3 öre, samt hemställt om åtgärd för bristens täckande.

I skrivelsen anföres:

Enligt räkenskaperna för år 1918 har under detta år å nämnda anslag uppkommit en brist av 59,221 kronor 3 öre. Anledningarna till bristen hava varit väsentligen likartade med dem, för vilka redogörelse lämnats i punkten 125 i åttonde huvudtiteln av 1917 års statsverksproposition, och lärarkollegiet vill härutöver allenast meddela, att utgifterna för bränsle, vilka år 1917 uppgått till 22,108 kronor 87 öre, år 1918 stigit till 58,827 kronor 41 öre samt att utgifterna för belysning, år 1917 uppgående till 7,306 kronor 25 öre, år 1918 belöpt sig till 10,109 kronor 10 öre.

Anbefallt att avgiva utlåtande i ärendet, har statskontoret i skrivelse den 13 januari 1920 anfört:

Förevarande framställning tillstyrkes; lärande det erforderliga beloppet, för undvikande av öretal avjämnat till 59,222 kronor, böra äskas såsom förslagsanslag, högst.

Statskontoret vill i detta sammanhang jämväl omnämna, att statskontoret, som ansett sig böra antaga, att merutgift uppkommit å nu ifrågavarande anslag även under år 1919, på förfrågan härom från institutet erhållit den upplysningen, att bristen å anslaget för sistnämnda år icke kunde för närvarande exakt uppgivas.

Härefter har karolinska institutets rektor på förekommen anledning i en den 24 januari 1920 dagtecknad, till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ställd skrivelse upplyst, att 1919 års brist å ifrågavarande materiellanslag belöpte sig till approximativt 81,155 kronor 71 öre.

I skrivelsen anmärker rektorn, att bristen helt och hållet berodde på den oerhörda stegringen i pris på varjehanda förbrukningsartiklar, i allra första hand bränsle. Så länge priserna vore så uppdrivna som nu — för bränsle vore de mångdubblade mot före kriget — vore det ej möjligt att nedbringa kostnaderna för år 1920 och närmast följande år, för så vitt institutets verksamhet skulle pågå såsom hittills.

Departementschefen.

I detta ärende hava åtskilliga förhållanden ådragit sig min uppmärksamhet.

Enligt § 22 i karolinska institutets stadgar åligger det dess förvaltningsnämnd att närmast handhava institutets ekonomiska angelägenheter; granska inkommande räkningar och anordna medel till deras betalning; utanordna löner och anslag enligt stat eller särskilda vederbörliga föreskrifter samt andra utgifter eller förskott för varjehandade ändamål; granska de redovisningar över använda anslag och uppburna förskott, som avgivas av föreståndarna för de särskilda inrättningarna m. m. Vidare är att märka, att enligt kungörelsen den 23 december 1914 med föreskrifter angående institutets kassarörelse det åligger förvaltningsnämnden att årligen före den 15 december till statskontoret avgiva förslag över de utgifter för nästpåföljande år, vilka böra likvideras medelst å statsverkets giroräkning utställda checker; skolande i förslaget utgifterna enligt riksstaten upptagas specificerade till varje riksstatsanslag och övriga utgifter för varje särskilt ändamål. Jämlikt omförmälda kungörelse tillkommer det institutets rektor och ytterligare en medlem av förvaltningsnämnden att underskriva de checker, som för institutet utställas å statsverkets giroräkning.

Vid noggrant övervakande av institutets ekonomiska angelägenheter samt med uppmärksamhet fäst å den omfattning, i vilken medel erfordrades för de med särskilda anslag avsedda ändamål, borde institutets förvaltningsnämnd redan tidigt under år 1918 kunnat finna, att reservationsanslaget till materiellen i allmänhet icke komme att förslå till gäldande av det samma åliggande utgifter. Nämnden har emellertid icke skyndat att, såsom vederbort, framför allt med hänsyn till anslagets karaktär av reservationsanslag, föranstalta om anmälan härom hos Kungl. Maj:t för vidtagande av erforderlig åtgärd. I stället har man överskridit reservationsanslagets belopp, och först i december 1919 har lärarkollegiets ovannämnda beslut i fråga om den uppståndna bristens täckande kommit till stånd.

Härtill kommer ytterligare, att lärarkollegiets skrivelse i ämnet först den 5 januari 1920 inkom till ecklesiastikdepartementet, en senfärdighet, varigenom varje möjlighet blev avskuren att i propositionen nr 2 om tilläggsstat för år 1920 framlägga ärendet för riksdagen.

I tillämpliga delar gäller vad jag nu anfört även beträffande uppkomsten av 1919 års brist och institutets förhållande i avseende å det samma.

Den frågan ligger nu nära till hands: över vilka tillgångar har institutet kunnat föfoga för bestridande av de utgifter, som ådragit detsamma de ovannämnda bristerna? Ledning för ett svar härå kan hämtas ur en handling, till vilken jag nedan skall återkomma och som ger vid handen att, såvitt år 1918 angår, institutet av olika anledningar kunnat, utan att överskrida den dragningsrätt å statsverkets giroräkning hos riksbanken, som av statskontoret, redan med rätt stor rymlighet, beviljats institutet, för andra än de vid dragningsrättens fastställande avsedda ändamålen föfoga över icke mindre än 77,000 kronor. Jag bör i detta sammanhang ej underlåta att nämna, att, enligt vad jag i samband med mina i ärendet vidtagna efterforskningar erfarit, institutet understundom överskridit den av statskontoret beviljade dragningsrätten å statsverkets giroräkning.

Jag har funnit vad sålunda förelupit i hög grad anmärkningsvärt. Närmast tänker jag därvid på vad som framkommit rörande karolinska institutet, denna ecklesiastikdepartementet underlydande institution, varom i ärendet är fråga.

Till förklaring av vad som från institutets sida skett eller underlåtitts hava till mig under hand lämnats vissa meddelanden. Dessa innebära, att institutet på grund av särskilda olyckliga förhållanden ej ägt tillgång till dugande administrativt biträde vid handhavande av dess ekonomi. Man har därvid återkommit till den vid flera tillfällen överklagade bristen på tillräckliga medel till avlöande av institutets tjänstemän.

Jag skall ej i detta sammanhang närmare inlåta mig på denna fråga. Den har uppmärksammats i den utredning, varför jag straxt skall redogöra. I allt fall synas mig vederbörande i förvaltningsnämnden ej kunna fritagas från att ej hava tillbörligen vårdat det ansvar, som enligt statuterna och eljest givna föreskrifter ålegat dem.

Vad i ärendet förekommit har synts mig påkalla en utredning rörande vissa ekonomiska förhållanden vid karolinska institutet. Jag utverkade därför den 20 februari 1920 bemyndigande för chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla en sakkunnig för verkställande av denna utredning och avgivande av de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda. På grund av detta bemyndigande tillkallade jag för nyssnämnda ändamål statskommissarien C. L. Tenow, tillika ledamot av statsbokföringskommittén.

Tenow har nu den 17 mars 1920 inkommit med ett preliminärt utlåtande i ämnet.

I detta utlåtande erinrar Tenow, bland annat, om vad jag i det föregående meddelat rörande frågan om täckandet av under år 1916 uppkommen brist samt om dåvarande departementschefens i samband med denna fråga gjorda, av mig omförmälda uttalande i avseende å täckande av eventuell brist under år 1917. Tenow anmärker, att detta departementschefens uttalande kunde tolkas såsom ett — om än allmänt hållet — medgivande, att förhållandena vid karolinska institutet vore sådana, att brister kunde väntas, och att de icke borde anmälas för att i riksstaten upptagas förr än de kunnat till siffran bestämmas.

Härefter yttrar Tenow:

Karolinska institutet synes hava funnit ett visst stöd för sina överskridanden uti denna departementschefens antydan, men det måste likväl betecknas såsom anmärkningsvärt, att institutet icke i god tid under år 1919 anmälde, att särskilt det allmänna materiellanslaget för år 1918 utvisade en så avsevärd brist; och enär brister å detta anslag yppat sig under en följd av år, hade institutet självfallet bort göra framställning om anslagens förhöjning samt förebringa den utredning, som för sådant ändamål var erforderlig. Institutets drätsel befann sig emellertid vid denna tid, till följd av olämpliga personval vid tillsättandet av ny kamrerare, i sådan oreda, att det icke var möjligt att med säkerhet konstatera storleken av vare sig utgifter eller inkomster; och det var först efter energiskt ingripande från statsbokföringskommittén som den löpande bokföringen under år 1919 bragtes i sådant skick, att densamma numera kan åtminstone i sina yttre konturer betecknas såsom någorlunda tillfredsställande. 1918 års huvudbok är emellertid alltjämt ingalunda mönstergill, och det är otvivelaktigt, att såväl anordningsväsendet som medelsförvaltningen i övrigt är i behov av en djupgående omorganisation, innan institutets drätsel kan betraktas såsom vederhäftig.

Enligt vad statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet låtit meddela mig, borde jag vid den förestående undersökningen ägna särskild uppmärksamhet åt den frågan, huru det varit möjligt för karolinska institutet, som endast har en av statskontoret begränsad dragningsrätt å statsverkets giroräkning, att likväl bereda sig medel till så betydande överskridanden av anslag, som här förekommit.

För att med någorlunda säkerhet kunna besvara denna fråga måste jag låta verkställa vissa undersökningar, vilka ännu icke hunnit slutföras.

Emellertid refererar Tenow till belysning av nämnda fråga till en av extra förste revisorn i statskontorets riksbokslutsbyrå E. Lindström avgiven, den 18 februari 1920 dagtecknad promemoria. Tenow återgiver Lindströms promemoria i berörda hänseende på följande sätt:

Lindström har meddelat, att sedan karolinska institutets förvaltningsnämnd i december 1917 inkommit till statskontoret med specificerat förslag, beslöt statskontoret den 31 samma månad att till 550,000 kronor fastställa det maximibelopp, intill vilket institutet skulle äga att under år 1918 utställa checker å statsverkets giroräkning. Det visade sig emellertid, att den institutet sålunda medgivna dragningsrätten var otillräcklig, och detta föranledde institutets förvaltningsnämnd att den 30 november 1918 ingå till statskontoret med framställning om ökad dragningsrätt. Orsaken härtill förklarade institutet förnämligast ligga däri, att vid fastställande av institutets dragningsrätt för år 1918 ej tagits vederbörlig hänsyn till utgifter för krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare vid institutet och tandläkarinstitutet. På grundval av de i förvaltningsnämndens skrivelse lämnade uppgifterna och med hänsyn till 1918 års urtima riksdags beslut i fråga om extra krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst ansåg sig statskontoret den 30 november 1918 böra fastställa nytt maximibelopp för institutets dragningsrätt under sagda år genom det dittills för året gällande maximibeloppets höjning från 550,000 kronor till 715,000 kronor.

Vad år 1919 vidkommer beslöt statskontoret den 16 december 1918 med ledning av ett från karolinska institutets förvaltningsnämnd i sådant avseende insänt specificerat förslag att fastställa institutets dragningsrätt för nämnda år till 635,000 kronor. Även under år 1919 visade sig emellertid, att utöver de beräknade utgifterna tillkommo ytterligare utgifter för dyrtidstillägg och tillfällig avlöningsförbättring för år 1919 samt på grund av övriga å tilläggsstaten till riksstaten för år 1919 gjorda anvisningar för karolinska institutets räkning. Genom beslut den 24 oktober nämnda år fann sig därför statskontoret, efter framställning av karolinska institutets förvaltningsnämnd, föranlätet att höja maximibeloppet för institutets dragningsrätt under år 1919 från 635,000 till 985,000 kronor.

Enligt Lindströms förmenande har man att vid bestämmande av maximibeloppet för karolinska institutets dragningsrätt i främsta rummet taga hänsyn till de i riksstaten uppförda anslag, som falla under institutets förvaltning, såväl det bestämda ordinarie anslaget till institutet som samtliga ordinarie och extra reservationsanslag och förslagsanslag, högst, för olika till institutet hörande institutioner och ändamål, ävensom anslaget till tandläkarinstitutet, och dessutom till vad som kan komma att utgå för ålderstillägg och av de å tionde huvudtiteln för institutet gjorda anvisningar. Då vidare de till olika institutioner vid institutet inflytande termins- m. fl. avgifter liksom även alla övriga där förekommande uppbördsmedel jämlikt stadgandet i § 2 mom. 2 i förenämnda kungörelse den 23 december 1914 med föreskrifter angående karolinska mediko-kirurgiska institutets kassarörelse, skola insättas å statsverkets giroräkning, men dessa medel må av institutet disponeras, måste vid beräkningen av maximibeloppet för institutets dragningsrätt hänsyn även tagas till de insättningar, som till följd härav kunna påräknas.

På grund av vissa under det löpande året inträffande förhållanden, såsom beslut om ökade dyrtidstillägg, tillfällig avlöningsförbättring eller andra anvisningar å tilläggsstat, ävensom nödvändigheten att taga i anspråk reservationer

från föregående år m. m., kan det en gång fastställda maximibeloppet visa sig vara otillräckligt, vadan detsamma fördenskull måste ökas. Lindström anför vidare, att, vad anginge de i riksstaten uppförda anslagen, man hade vid bestämmande av maximibeloppet för dragningsrätten ingen anledning att räkna med andra belopp än dem, varmed vederbörande anslag upptagits i riksstaten. När det återigen gällde att beräkna vad som kunde komma att behöva utbetalas för dyrtidstillägg, tillfällig avlöningsförbättring och dylikt vore man hänvisad till approximativa siffror, och givet vore, att man därvidlag ej utan tungt vägande motiv ansåge sig kunna gå under vad vederbörande redogörare förklarar vara absolut erforderligt. Även om vid kontrollräkning de av honom angivna beloppen skulle förefalla vara något väl högt tilltagna och sålunda kunde tarva en reduktion, låge ju alltid ett korrektiv mot missbruk av dragningsrätten däri, att utställning av checker å statsverkets giroräkning alltid skedde å vederbörandes ansvar. Det vore ju alltid en fördel att såvitt möjligt genom att ej allt för snävt begränsa dragningsrätten undvika förnyad framställning om dragningsrättens ökande med därav följande omgång, växling av skrivelser o. s. v.

Även om sålunda vid beräkningen av de utgifter, som endast förslagsvis låte sig bestämmas, en viss marginal skulle kunna uppstå, som medgäve dragningsrätt för andra ändamål än de ursprungligen avsedda, torde under inga förhållanden denna marginal kunna tänkas bliva så stor, att därinom skulle kunna rymmas uttag å statsverkets giroräkning till så avsevärda belopp, som förekommit vid karolinska institutet. Förklaringen härtill måste sökas även i andra omständigheter.

Det visade sig också, att vissa av de anslag, som beräknats skola till hela sitt belopp bli föremål för utcheckning, till en i vissa fall ej så obetydlig del icke blivit utbetalda, och genom att den institutet medgiva dragningsrätten sålunda ej kommit att helt tagas i anspråk för sålunda beräknade utgifter, ökades givetvis i motsvarande grad den marginal, som möjliggjorde för institutet att draga checker å statsverkets giroräkning utöver de för olika utgiftsändamål ursprungligen beräknade beloppen.

Härtill komme, att beräkningarna över vad som under de år, varom här vore fråga, skulle komma att insättas å statsverkets giroräkning av de till olika institutioner inflytande avgifter och uppbördsmedel, ej hållit streck. Anledningen härtill vore den, att medlen i fråga ej alltid insatts å giroräkningen utan ej sällan omedelbart av vederbörande institutionsföreståndare använts för likviderande av kostnader för de särskilda institutionernas verksamhet och sedan redovisats i respektive förskottsräkningar. Härigenom hade marginalen för den ej avsedda dragningsrätten väsentligt utvidgats.

Vad år 1918 anginge kunde man konstatera, att det just vore den i nu antydda avseenden outnyttjade dragningsrätten, som möjliggjort för karolinska institutet att, såsom under nämnda år skett, överskrida reservationsanslaget till institutets materiell i allmänhet.

Lindström har därefter företett en tablå över under år 1918 förekommande avvikelser från de beräkningar, som legat till grund vid fastställande av institutets dragningsrätt för sagda år. Av denna tablå framgår, att för följande belopp

till synes. Vad Tenow meddelat och andragit gör än mer oförtydligt, att förhållandena vid karolinska institutet i avseende å nämnda angelägenheter skötande måste grundligt omregleras. Sedan Tenow inkommit med de förslag han i ovan angivna hänseenden har att framställa, får jag anledning att återkomma till frågan om denna omreglering och vad därmed står i samband.

För närvarande gäller det att bereda medel till täckande av de brister, som under åren 1918 och 1919 åsamkats karolinska institutets allmänna materiellanslag, respektive 59,221 kronor 3 öre och 81,155 kronor 77 öre.

Emellertid anser jag mig ej böra inskränka mig härtill. Det är uppenbart, att karolinska institutet under år 1920 ingalunda kan undgå brist å allmänna materiellanslaget. Till undvikande därav lär man böra tillse, att medel stå institutet till buds för förstärkande av nämnda anslag under sagda år. Jag anser ett belopp av 80,000 kronor vara för ändamålet erforderligt.

Det är nödvändigt, att hänvändelse sker till riksdagen med begäran om de behövliga anslagens uppförande å 1920 års tilläggsstat, därvid för undvikande av öretal de till täckande av bristerna avsedda anslagen torde sättas till respektive 59,222 kronor och 81,156 kronor. Ehuru vid framläggande av propositionen om tilläggsstaten medel härför ej beräknats, torde likväl, enligt vad statsrådet och chefen för finansdepartementet meddelat mig, tillgång till oförmälda anslags anvisande å tilläggsstaten vara att emotse.

Under åberopande av vad i ärendet förekommit tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att å tilläggsstat för år 1920 anvisa

dels till täckande av under år 1918 uppkommen brist i det för karolinska mediko-kirurgiska institutet uppförda reservationsanslaget till materiell i allmänhet ett förslagsanslag, högst 59,222 kronor,

dels till täckande av under år 1919 uppkommen brist i samma för karolinska institutet uppförda anslag ett förslagsanslag, högst 81,156 kronor,

dels ock till förstärkande av sagda anslag under år 1920 ett förslagsanslag, högst 80,000 kronor.

hade under år 1918 dragningsrätt beräknats men ej tagits i anspråk för angivet ändamål, nämligen

Belopp, som ej utbetalts förrän år 1919.....	kronor	15,500: —
Anslagsbelopp, som alls ej utbetalats	»	11,000: —
Utgift, som vid dragningsrättens bestämmande beräknats för högt	»	17,000: —
Varjämte förekommit att avgifter, som skolat inflyta till institutioner, beräknats till 75,000 kronor, men icke influtit till statsverkets giroräkning med mer än 41,500 kronor, vadan skillnaden	»	33,500: —

blivit tillgänglig.

Sålunda har en marginal av icke mindre än 77,000 kronor uppkommit.

Enligt Lindströms uppfattning representerade denna siffra det belopp, intill vilket karolinska institutet utan att gå utöver den medgivna dragningsrätten haft möjlighet att utställa checker å statsverkets giroräkning för andra ändamål än de ursprungligen avsedda, såsom för utgifter, som skolat bestridas av reservationer å anslag från föregående år, samt för merutgifter å olika anslag, vilka sistnämnda under året uppgått till ej mindre än cirka 66,000 kronor, därav å reservationsanslaget till institutets materiell i allmänhet till 59,221 kronor 3 öre.

Tenow slutar sin ifrågavarande skrivelse sålunda:

Jag har redan omförmålt, att jag icke ännu varit i tillfälle att bilda mig ett slutgiltigt omdöme beträffande de förhållanden, som äro föremål för behandling i nu citerade promemoria.

Redan nu torde emellertid kunna uttalas *dels* att framställningarna från karolinska institutet beträffande dragningsrätten böra för framtiden grundas på noggrannare uppgifter om de särskilda medelsbehov, för vilka dragningsrätten begäres, så att statskontoret må bliva i tillfälle att med större säkerhet än hittills bedöma behovet av dragningsrätten, *dels* att åt karolinska institutets drätsel bör beredas den fasthet, som endast kan åstadkommas genom en god organisation, vilket nu fullständigt saknas, och *dels* att det införes en oavsläppligt verkande månatlig kontroll å institutets medelsdispositioner till förekommande av att den medgivna dragningsrätten missbrukas och att bokförings- och anordningsväsendet — på sätt under åren 1917 och 1918 inträffat — råkar i oreda, utan städse befinner sig i sådan ordning, att av räkenskaper och verifikationer kan hämtas alla de upplysningar, som äro erforderliga för ett bedömande tid efter annan av ställningen.

Efter verkställd utredning skall jag i nu antydda hänseenden inkomma med förslag.

Tenows uttalanden bekräfta den uppfattning om skötseln av karolinska institutets ekonomiska angelägenheter, som jag i det föregående låtit komma

Vad föredragande departementschefen sålunda tillstyrkt, tacktes Hans Maj:t Konungen, på hemställan av statsrådets övriga ledamöter, bifalla; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Harald Frisk.
